

1 «Να με λέτε Ισμαήλ...». Επανέλαβα πολλές φορές την ίδια φράση ενώ περίμενα στο αεροδρόμιο του Αμβούργου και ένιωθα πως μια περίεργη δύναμη έδινε όλο και μεγαλύτερο βάρος στο λεπτό μπλοκάκι του εισιτηρίου, βάρος που αυξανόταν όσο πλησίαζε η ώρα της αναχώρησης. Είχα περάσει από τον πρώτο έλεγχο κι έκοβα βόλτες στην αίθουσα επιβίβασης κρατώντας σφιχτά τη χειραποσκευή. Δεν είχα πολλά πράγματα εκεί μέσα: μια φωτογραφική μηχανή, ένα σημειωματάριο κι ένα βιβλίο του Μπρους Τσάτγουιν, Στην Παταγονία. Πάντοτε απεχθανόμουν αυτούς που υπογραμμίζουν ή σημειώνουν στα βιβλία, αλλά τούτο δω ήταν γεμάτο υπογραμμίσεις και θαυμαστικά, που είχαν πυκνώσει έπειτα από τρεις αναγνώσεις. Και σκεφτόμουν να το διαβάσω για τέταρτη φορά κατά τη διάρκεια της πτήσης μέχρι το Σαντιάγο της Χιλής. Πάντοτε ήθελα να επιστρέψω στη Χιλή. Είχα τη διάθεση, αλλά την ώρα της απόφασης βάρυνε περισσότερο ο φόβος, και η επιθυμία να ξαναβρεθώ με τον αδελφό μου και τους φίλους που έχω εκεί, μετατράπηκε σε μία υπόσχεση που, καθώς την είχα επαναλάβει τόσο πολύ, την πίστευα όλο και λιγότερο. Ήταν πια πάρα πολλά τα χρόνια που τριγυρούσα χωρίς συγκεκριμένο προορισμό κι η διάθεση μου κατά καιρούς με παρότρυνε να ξαποστάσω σ' ένα μικρό ψαράδικο χωριό στην Κρήτη, την Ιεράπετρα ή σε μία ήρεμη πόλη της Αστουρίας, τη Βιγιαβισιόσα. Αλλά κάποια μέρα έπεσε στα χέρια μου το βιβλίο του Τσάτγουιν για να με ξαναφέρει σ' ένα κόσμο που τον νόμιζα ξεχασμένο και που με περίμενε: τον κόσμο του τέλους του κόσμου. Όταν διάβασα για πρώτη φορά το βιβλίο του Τσάτγουιν, ήθελα απελπισμένα να ξαναγυρίσω αλλά η Παταγονία απέχει πολύ περισσότερο απ' τις απλές προθέσεις ενός ταξιδιώτη κι η απόσταση αποκτά την πραγματική της διάσταση, όταν οι αναμνήσεις επιπλέουν σαν σηματοδότες στην ταραγμένη θάλασσα των έντονων καιρών. Αεροδρόμιο του Αμβούργου. Οι υπόλοιποι επιβάτες μπαινόβγαιναν στο κατάστημα με τα αφορολόγητα είδη, κάθονταν στο μπαρ, μερικοί φαίνονταν νευρικοί, κοίταζαν τα ρολόγια τους σαν να αμφέβαλλαν για την ώρα που επαναλαμβανόταν με ακρίβεια σε δεκάδες ηλεκτρονικές συσκευές. Πλησίαζε η στιγμή που θα άνοιγαν τις θύρες εξόδου και, μετά τον έλεγχο της κάρτας επιβίβασης, θα μας οδηγούσαν στο λεωφορείο μέχρι το αεροπλάνο. Εγώ σκεφτόμουν ότι έπειτα από είκοσι τέσσερα χρόνια απουσίας επέστρεφα στον κόσμο του τέλους του κόσμου. 2 Ήμουν πολύ νέος τότε, σχεδόν παιδί, κι όνειρο μου ήταν οι περιπέτειες που θα μου εξασφάλιζαν τις βάσεις για μια ζωή μακριά από την πλήξη και την ανία. Σ' αυτό το όνειρο δεν ήμουν μόνος. Είχα ένα θείο, έτσι, με κεφαλαίο, τον θείο Πέπε, που είχε μάλλον κληρονομήσει τον αδάμαστο χαρακτήρα των Βάσκων, απ' τη γιαγιά μου, παρά την απαισιοδοξία του Ανδαλουσιάνου παππού μου. Ο θείος μου ο Πέπε. Εθελοντής των Διεθνών Ταξιαρχιών στη διάρκεια του ισπανικού εμφύλιου. Μία φωτογραφία πλάι στον Έρνεστ Χε-μινγκουέι ήταν η μοναδική κληρονομιά για την οποία ένιωθε περήφανος, και δε σταματούσε να μου επαναλαμβάνει πόσο αναγκαίο ήταν ν' ανακαλύπτεις το δρόμο σου και να τον τραβάς αποφασιστικά. Δε χρειάζεται καν να πω ότι ο θείος Πέπε ήταν το κατάμαυρο πρόβατο της οικογένειας κι ότι, όσο εγώ μεγάλωνα, οι συναντήσεις μας γίνονταν όλο και πιο παράνομες. Αυτός μου 'δωσε τα πρώτα βιβλία τα οποία μ' έφεραν κοντά σε συγγραφείς που ποτέ δεν πρόκειται να ξεχάσω: Ιούλιος Βερν, Εμίλιο Σαλγκάρι, Τζακ Λόντον. Ο ίδιος πάλι μου 'δωσε μια ιστορία που σημάδεψε τη ζωή μου: τον Μόμπι Ντικ του Χέρμαν Μέλβιλ. Ήμουν δεκατεσσάρων χρόνων όταν διάβασα αυτό το βιβλίο και δεκάξι όταν δεν μπόρεσα πια ν' αντισταθώ στο κάλεσμα του νότου. Στη Χιλή, οι διακοπές του καλοκαιριού διαρκούν από τα μέσα Δεκεμβρίου μέχρι τα μέσα Μαρτίου. Από άλλα διαβάσματα έμαθα ότι στα πέρατα της ηπείρου, πριν την Ανταρκτική, ψάρευαν διάφοροι μικροί στόλοι φαλαινοθηρικών πλοίων κι αγωνιούσα να γνωρίσω εκείνους τους ανθρώπους που τους φανταζόμουν απογόνους του καπετάνιου Αχάβ. Το να πείσω τους γονείς μου για την αναγκαιότητα αυτού του ταξιδιού στάθηκε δυνατό χάρη στη βοήθεια του θείου Πέπε που, επιπλέον, μου έκανε τα έξοδα

μέχρι το Πουέρτο Μοντ. Τα πρώτα χίλια και κάτι χιλιόμετρα της συνάντησής μου με τον κόσμο στο τέλος του κόσμου τα έκανα με τρένο, μέχρι το Πουέρτο Μοντ. Εκεί, μπροστά στη θάλασσα, σταματάνε απότομα οι γραμμές του σιδηρόδρομου. Μετά η χώρα χωρίζεται σε χιλιάδες νησιά, νησάκια, διώρυγες, θαλάσσιους πόρους μέχρι την περιοχή του Νότιου Πόλου, και στην ηπειρωτική χώρα, οι οροσειρές, οι παγωμένες κλεισώρειες, τα αδιάβατα δάση, οι αιώνιοι πάγοι, οι λιμνοθάλασσες, τα φιόρδ και τα αδιάπλευστα ποτάμια, εμποδίζουν το σχεδιασμό δρόμων και σιδηροδρομικών γραμμών. Στο Πουέρτο Μοντ, μετά από ενέργειες του ευεργέτη θείου Πέπε, με δέχτηκαν στο πλήρωμα ενός πλοίου που έκανε δρομολόγια μεταφέροντας εμπορεύματα κι επιβάτες απ' αυτή την πόλη στην Πούντα Αρένας, στο νότιο άκρο της Παταγονίας, και στην Ουσουάγια, την πιο νότια πόλη του κόσμου που βρίσκεται στη Γη του Πυρός. Ο καπετάνιος του Άστρου το Νότου ονομαζόταν Μίροσλαβ Μπράντοβιτς, ήταν απόγονος Γιουγκοσλάβων μεταναστών και γνώρισε το θείο μου στις περιπλανήσεις του στην Ισπανία και μετά, με τους Γάλλους μακί. Με δέχτηκε στο πλοίο ως «βοηθό μάγαιρα» και, με το που σαλπάρουμε, μου έδωσαν ένα κοφτερό μαχαίρι και τη διαταγή να καθαρίσω ένα σακί πατάτες. Το ταξίδι διαρκούσε μια βδομάδα. Ήταν κάπου χίλια μίλια αυτά που έπρεπε να διασχίσουμε για να φτάσουμε στην Πούντα Αρένας, και το πλοίο προσάραζε σε διάφορους μικρούς όρμους ή ρηχά λιμάνια στη Μεγαλόνησο του Τσιλοέ, φόρτωνε σακιά πατάτες, κρεμμύδια, κοτσίδες σκόρδα, δέματα με χοντρά μάλλινα πόντσος, συνέχιζε τον πλου του στα πάντα ζωηρά νερά του Κορκοβάδο, πριν πιάσει τη βορινή είσοδο της Διώρυγας Μο-ραλέδα, και προχωρούσε με κατεύθυνση το Μεγάλο Φιόρδ Αϊ-σέν, τη μόνη δίοδο που οδηγεί στη γαλήνια ησυχία του Πουέρτο Τσακαμπούκο. Σ' αυτό το λιμάνι, κλεισμένο ολόγυρα από οροσειρές, έδενε λίγες ώρες, ίσα ίσα όσες χρειαζόνταν για να εκμεταλλευτεί τα νερά που 'φέρνε η παλίρροια και μόλις ξεμπερδεύε με τις βαποριές, που 'ταν σχεδόν πάντα φορτία από κρέατα, ξανάβγαινε στην ανοιχτή θάλασσα. Πορεία δυτική-βορειοδυτική μέχρι να βγει από το Μεγάλο Φιόρδ Αϊσέν και να φτάσει στη Διώρυγα Μοραλέδα. Τότε, με πορεία βόρεια, απομακρυνόταν από τα παγωμένα νερά του Σαν Ραφαέλ, από τον επιπλέοντα ογκόπαγο, απ' τα κακότυχα πλεύοντα που είχαν παγιδευτεί στα παγερά του πλοκάμια, πολλές φορές με ολόκληρο το πλήρωμα. Μερικά μίλια πιο βόρεια, το Άστρο του Νότον άλλαζε πορεία προς τα δυτικά, και τραβερσάροντας το Αρχιπέλαγος των Γουαϊτέκας, έβγαινε στην ανοιχτή θάλασσα για να συνεχίσει με την πλώρη γραμμή για το νότο, σχεδόν σ' ευθυπλοΐα. Νομίζω ότι καθαρίσα τόνους από πατάτες. Ξυπνούσα στις πέντε το πρωί για να βοηθήσω το φούρναρη. Σέρβιρα τα τραπέζια του πληρώματος. Καθάριζα πατάτες. Έπλενα πιάτα, κατσαρόλες και τουαλέτες. Ξανά πατάτες. Έβγαζα το λίπος από τις νεφραμιές. Ξανά πατάτες. Καθάριζα κρεμμύδια για τις πίτες. Επιστροφή στις πατάτες. Και τα διαλείμματα, που οι ναύτες εκμεταλλεύονταν για ν' απλώσουν την αρίδα τους, τα αφιέρωνα στο να μάθω ό,τι μπορούσα για τη ζωή στη θάλασσα. Την έκτη μέρα του ταξιδιού, τα χέρια μου είχαν γεμίσει ρόζους κι ένιωθα περήφανος. Εκείνη τη μέρα, αφού σέρβιρα το πρωινό, με κάλεσε ο καπετάν Μπράντοβιτς στη γέφυρα. «Πόσο χρονών είπες ότι είσαι, τζόβενο;» «Δεκάξι. Τέλος πάντων, σε λίγο θα κλείσω τα δεκαεφτά, καπετάνιο.» «Καλά, τζόβενο. Ξέρεις τι 'ναι αυτό που φωτίζει σοβράνο;» «Ένας φάρος, καπετάνιο.» «Δεν είναι οποιοσδήποτε φάρος. Είναι ο Φάρος Πατσέκο. Είμαστε μπροστά απ' τα Νησιά Εβανχελίστας κι ετοιμαζόμαστε να μπούμε στο Στενό του Μαγγελάνου. Να που 'χεις κάτι να διηγείσαι στα εγγόνια σου, τζόβενο. Ένα κάρτο σοβράνο και μισές τις μηχανές!», διέταξε ο καπετάν Μπράντοβιτς ξεχνώντας την παρουσία μου. Ήμουν δεκάξι χρόνων κι ένιωθα τυχερός. Κατέβηκα στην κουζίνα για να συνεχίσω να καθαρίζω πατάτες, αλλά με περίμενε μια ευχάριστη έκπληξη: ο μάγαιρας είχε αλλάξει το μενού κι έτσι δε με χρειαζόταν. Πέρασα όλη τη μέρα στο κατάστρωμα. Παρ' ότι ήταν κατακαλόκαιρο, ο αέρας του Ειρηνικού περόνιαζε τα κόκαλα, και τυλιγμένος μ' ένα χοντρό

πόντο, έκατσα και χάζεα τα συγκροτήματα των νησιών που περνούσαμε στην πορεία μας με κατεύθυνση ανατολική-νοτιοανατολική. Ήξερα απέξω κι ανακατωτά εκείνα τα ονόματα που έφερναν στο νου περιπέτειες: το νησί του Κόνδορα, το νησί Πάρκερ, Κατάρα του Ντρέικ, το Λιμάνι της Διχόνοιας, η Νήσος της Απελπισίας, η Νήσος της Πρόνοιας, ο Βράχος του Κρεμασμένου... Το μεσημέρι, ο καπετάνιος κι οι αξιωματικοί ζήτησαν να σερβιριστεί το γεύμα στη γέφυρα. Έφαγαν στο πόδι χωρίς ν' αφήσουν ούτε στιγμή απ' τα μάτια τους το ναυτικό χάρτη και τα όργανα, ενώ μιλούσαν με το μηχανοστάσιο σε μια γλώσσα με κώδικες που μόνο αυτοί καταλάβαιναν. Σέρβιρα τον καφέ, όταν ο καπετάνιος με ξαναπρόσεξε. «Τι στο διάολο έκανες και ξεπάγιαζες στο κατάστρωμα, τζόβενο; Θες ν' αρπάξεις καμιά πνευμονία;» «Κοίταζα το στενό, καπετάνιο.» «Μείνε εδώ και θα το δεις καλύτερα. Τώρα αρχίζουν τα ζόρικα, τζόβενο. Θα περάσουμε από δυο στενά, όπως λένε. Κοίτα. Αριστερά, έχουμε την ακτή της Χερσονήσου της Κόρδοβα, σπαρμένη από ξέρες κοφτερές σαν τα δόντια του καρχαρία. Στα δεξιά, τα πράγματα δεν είναι και πολύ καλύτερα. Εκεί έχουμε τη νοτιοανατολική κόστα του νησιού Ντεσολασιόν. Ξέρες θανατηφόρες και σαν ν' 'ταν δα και λίγο, μετά από λίγα μίλια, θα πέσουμε πάνω στα ρεύματα του Καναλιού Άμπρα που 'ρχεται μ' όλη την ορμή της ανοιχτής θάλασσας. Σ' αυτό το καταραμένο κανάλι, λίγο έλειψε να χαθεί ο Ερνάντο ντε Μαγγελάνος. Μπορείς να μείνεις, τζόβενο, αλλά... στο κλειστό στόμα δεν μπαίνουν μύγες. Μην τ' ανοίξεις πριν δούμε το Φάρο Ουγιόα.» Το Άστρο του Νότον έπλεε με τη μικρότερη δύναμη που είχαν οι μηχανές του και γύρω στις εφτά το απόγευμα είδαμε τις ασημένιες δέσμες του Φάρου Ουγιόα, που στραφτάλιζαν αριστερά στον ορίζοντα. Εκεί φαρδαίνει το Στενό του Μαγγελάνου. Η πορεία έγινε πιο γρήγορη κι οι άντρες χαλάρωσαν κάπως. Στις έντεκα το βράδυ, οι φωτεινές αναλαμπές του φάρου στο Ακρωτήριο Κρόουαρντ έλουσαν το καράβι μ' ένα χάδι καλωσορίσματος, ο καπετάν Μπράντοβιτς έδωσε διαταγή να συνεχίσουμε με πλώρη προς το βοριά κι ο μάγειρας με χρειάζοταν για να σερβίρω το πεινασμένο πλήρωμα. Αφού έπλυνα πιάτα και κατσαρολικά, ανέβηκα στο κατάστρωμα. Ο διάφανος ουρανός φαινόταν να 'ναι τόσο χαμηλά που σου 'ρχόταν ν' απλώσεις το χέρι και ν' αγγίξεις τ' αστέρια. Και τα φώτα της πόλης διακρίνονταν κι αυτά πολύ κοντά. Η Πούντα Αρένας βρίσκεται στη δυτική ακτή της Χερσονήσου Μπράνσγουικ. Σ' αυτό το σημείο, το Στενό του Μαγγελάνου έχει περίπου είκοσι μίλια φάρδος. Απ' την άλλη πλευρά, αρχίζει η Γη του Πυρός, και λίγο πιο νότια, τα νερά του Κόλπου Ινουίτλ σχηματίζουν στο στενό μια λιμνοθάλασσα με πλάτος περίπου εβδομήντα μίλια. Την επόμενη μέρα το ταξίδι του πηγεμού έφτασε στο τέλος του. Σέρβιρα το τελευταίο πρωινό κι ο καπετάν Μπράντοβιτς μ' αποχαιρέτησε θυμίζοντας μου την ημερομηνία της επιστροφής μετά από έξι βδομάδες. Μου 'δωσε το χέρι του, δυνατό χέρι ναυτικού, κι ένα φάκελο που δεν περίμενα. Σ' αυτόν υπήρχαν αρκετά χαρτονομίσματα. Ολόκληρη περιουσία για ένα παιδί δεκάξι χρόνων. «Ευχαριστώ πολύ, καπετάνιο.» «Δεν έχεις να ευχαριστείς για τίποτα, τζόβενο. Ο μάγειρας έχει να το λέει ότι ποτέ δεν είχε καλύτερο βοηθό στο πλοίο.» Ήμουνα στην Πούντα Αρένας, είχα στα χέρια μου ρόζους και στις τσέπες τα πρώτα χρήματα που είχα κερδίσει δουλεύοντας. Αφού τριγύρισα μερικές ώρες στην πόλη, έψαξα το σπίτι των Μπρίτο, επίσης γνωστοί του θείου μου Πέπε, που με δέχτηκαν μ' ανοιχτές αγκάλες. Οι Μπρίτο ήταν ένα ζευγάρι χωρίς παιδιά και γνώριζαν την περιοχή σαν την παλάμη τους. Η γυναίκα, η Ελένα, έδινε μαθήματα αγγλικών σ' ένα ινστιτούτο και ο άντρας, ο δον Φέλιξ, συνδύαζε τις δραστηριότητες του ως εκφωνητής ραδιοφώνου με τις έρευνες πάνω στη θαλάσσια βιολογία. Όταν του μίλησα για το ενδιαφέρον μου για τα φαλινοθηρικά, ο δον Φέλιξ μπήκε στο νόημα κι αμέσως μου πρότεινε να δούμε φωτογραφίες και κάποιους πίνακες που είχε ζωγραφίσει ο παππούς του, ναυτικός απ' τη Βρετάνη, που έφθασε πολύ νέος στη Γη του Πυρός και δε θέλησε ποτέ να την εγκαταλείψει. Το σπίτι των Μπρίτο, όπως η πλειοψηφία των σπιτιών του νότου, ήταν από ξύλο. Στο ευρύχωρο καθιστικό υπήρχε ένα

πέτρινο τζάκι, που ανάβαμε τ' απογεύματα, κι η φιλόξενη ατμό-σφαίρα μας έκανε να μένουμε σιωπηλοί ακούγοντας το κοντινό μουρμουρητό της θάλασσας. Έτσι πέρασα τις πρώτες τέσσερις μέρες αντίκρυ στη Γη του Πυρός. Το πρωί ανεβαίναμε στο Λαντ Ρόβερ και παίρναμε το δρόμο που ενώνει την Πούντα Αρένας με το Φουέρτε Μπούλνες στα νότια και το απόγευμα καθόμασταν μπροστά στο τζάκι. Τότε ο don Φέλιξ μου μιλούσε για τις φάλαινες και τα φαλινοθηρικά. Έλεγε ιστορίες ενδιαφέρουσες κι ήξερε να τις διηγείται πολύ καλά. Αλλά εγώ δεν ήθελα ν' ακούσω. Ήθελα να ζήσω. Σε μια στιγμή, ο don Φέλιξ διαισθάνθηκε ότι ο νους μου έτρεχε πολύ μακριά από κείνο το ευχάριστο μέρος και, κλείνοντας το άλμπουμ με τις φωτογραφίες, μου μίλησε: «Φαίνεται πως σε τρώει το σκουλήκι να παρκάρεις σε φα-λαιοθηρικό. Αυτό δε σηκώνει γιατρεία. Τέλος πάντων. Το πρώτο πράγμα που πρέπει να κάνεις είναι να περάσεις στην άλλη πλευρά του στενού, στο Πορβενίρ. Αυτή την εποχή, τα λίγα φαλινοθηρικά που υπάρχουν ακόμα, βρίσκονται στη θάλασσα, αλλά ξέρω ότι στο Πουέρτο Νουέβο έχει ποντίσει ένας φίλος μου που επισκευάζει το καράβι του. Είναι δύσκολος άνθρωπος αλλά αν σε δεχτεί, παλικάρι μου, θα ζήσεις τότε την περιπέτεια που ονειρεύεσαι.»